

«8D02303 – Лингвистика» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған Қордабай Бақыт Құрақбайқызының «Ұлттық ассоциативті сөздік құрастырудың лингвистикалық қағидалары» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми

РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Өлшемшарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	<u>1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:</u> 1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); 3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	Зерттеу жұмысы Қазақстан Республикасындағы ғылымды, мемлекеттік тілді және ұлттық мәдени мұраны дамытуға бағытталған стратегиялық құжаттар мен мемлекеттік бағдарламалардың басым бағыттарына сәйкес келеді. Атап айтқанда, диссертация нәтижелері Қазақстан Республикасында тіл саясатын дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында айқындалған мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейту, қазақ тілін ғылым тілі ретінде дамыту, ұлттық тілдік деректер қорын қалыптастыру және қазақ тілінің цифрлық ресурстарын жетілдіру міндеттерімен сабақтас. Сонымен қатар Қазақстан Республикасындағы тіл саясатын іске асырудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына, Қазақстан Республикасы Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен «Елдің зияткерлік әлеуеті» ғылымды дамытудың басым бағытына сәйкес келеді.
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Жұмыс ғылымға елеулі үлес қосады. Зерттеуде алғаш рет қазақ тілі негізінде ұлттық құндылықтар жүйесін репрезентациялайтын

			ұлттық ассоциативті сөздікті құрастырудың теориялық және әдіснамалық қағидалары жүйеленді, ұлттық ассоциативті сөздіктің жана моделі ұсынылды. Қазақ тіліндегі 64 стимул сөз бен 22 307 ассоциативті реакциядан тұратын көлемді эмпирикалық база жинақталып, ұлттық тілдік сананың, мәдени жадтың және ұлттық құндылықтардың ассоциативті репрезентациясы кешенді түрде сипатталды. Зерттеу нәтижелері қазақ психоллингвистикасы, ассоциативті лексикография, когнитивтік лингвистика және этнолингвистика салаларының теориялық-әдіснамалық негіздерін толықтырып, ұлттық ассоциативті сөздіктерді құрастырудың ғылыми принциптерін дамытуға мүмкіндік береді. Сондықтан жұмыстың ғылым үшін маңыздылығы толық ашылған деп бағаланады.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) <u>жоғары;</u> 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Диссертация нәтижелері, ғылыми тұжырымдар, талдаулар мен қорытындылар ізденушінің тікелей қатысуымен орындалды. Зерттеу материалдарын жинақтау, ассоциативті эксперимент жүргізу, деректерді өңдеу, статистикалық есептеулер жасау, ұлттық ассоциативті сөздікті құрастыру және ғылыми нәтижелерді интерпретациялау жұмыстары автор тарапынан дербес жүзеге асырылды.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) <u>негізделген;</u> 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Диссертация тақырыбы қазіргі қазақ тіл біліміндегі ұлттық ассоциативті сөздікті құрастырудың теориялық және әдіснамалық мәселелерін шешуге бағытталған. Зерттеу ұлттық тілдік санадағы құндылықтар жүйесін, мәдени жадты және этномәдени

		доминанттарды ассоциативті деректер негізінде сипаттауға арналған. Қазақ тілінде ұлттық құндылықтарға негізделген ассоциативті сөздіктердің жеткіліксіздігі, ұлттық ассоциативті сөздік құрастыру қағидаларының толық жүйеленбеуі және ұлттық тілдік деректер қорын қалыптастыру қажеттілігі жұмыстың өзектілігін негіздейді.
	4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды:	Диссертация мазмұны толықтай зерттеу тақырыбына сәйкес келеді. Жұмыста қазақ тілі негізінде ұлттық ассоциативті сөздікті құрастырудың теориялық негіздері,
	1) <u>айқындайды;</u>	әдіснамалық қағидалары, құрылымдық моделі,
	2) <u>ішінара айқындайды;</u>	ұлттық құндылықтарды репрезентациялайтын ассоциативті деректердің лексика-
	3) <u>айқындамайды.</u>	семантикалық, морфологиялық және когнитивтік ерекшеліктері жүйелі түрде қарастырылған. Зерттеу нәтижелері мен қорытындылары диссертация тақырыбында қойылған мақсат пен міндеттерді толық қамтиды.
	4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді:	Диссертацияның мақсаты мен міндеттері зерттеу тақырыбымен толық үйлеседі.
	1) <u>сәйкес келеді;</u>	Жұмыстың мақсаты қазақ тілі негізінде ұлттық ассоциативті сөздікті құрастырудың ғылыми
	2) <u>ішінара сәйкес келеді;</u>	қағидаларын айқындауға және ұлттық құндылықтардың ассоциативті
	3) <u>сәйкес келмейді.</u>	репрезентациясын сипаттауға бағытталған. Осы мақсатқа сәйкес қойылған міндеттер теориялық негіздерді жүйелеуді, ассоциативті эксперимент материалдарын жинақтауды, ұлттық ассоциативті сөздіктің құрылымдық моделін әзірлеуді және ұлттық

		кұндылықтардың тілдік санадағы көрінісін талдауды қамтиды. Сондықтан зерттеу мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына толық сәйкес келеді.
	4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан:	Диссертацияның құрылымы зерттеу мақсаты мен міндеттеріне сәйкес жүйелі түрде құрылған. Жұмыстың барлық бөлімдері мен тараушалары өзара логикалық сабақтастықта беріліп, теориялық мәселелерден эксперименттік зерттеуге, одан алынған нәтижелерді талдау мен қорытындылауға дейін бірізді түрде өрбиді. Диссертацияда қарастырылған теориялық тұжырымдар, зерттеу әдістері, ассоциативті эксперимент нәтижелері және олардан алынған ғылыми қорытындылар өзара тығыз байланысты және зерттеу тақырыбын жан-жақты ашуға бағытталған. Сондықтан диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері толық байланысқан деп бағаланады.
	1) толық байланысқан;	
	2) ішінара байланысқан;	
	3) байланыс жоқ.	
	4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидағтар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:	Диссертацияда ұсынылған ғылыми шешімдер, атап айтқанда ұлттық ассоциативті сөздікті құрастырудың қағидалары мен құрылымдық моделі әлемдік және отандық ассоциативті лексикография тәжірибесімен салыстырыла отырып негізделген. Зерттеуде шетелдік және қазақ тіліндегі ассоциативті сөздіктердің құрылымдық ерекшеліктеріне, оларды құрастыру әдістеріне, стимулдарды іріктеу және реакцияларды өңдеу принциптеріне сыни талдау жүргізілген. Соның нәтижесінде ұлттық құндылықтарға бағытталған ассоциативті сөздік құрастырудың жаңа қағидалары
	1) сыни талдау бар;	
	2) талдау ішінара жүргізілген;	
	3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген;	
	4) талдау жоқ.	

			ұсынылып, олардың ғылыми артықшылықтары мен қолданбалы мүмкіндіктері дәйектелген. Сондықтан автор ұсынған шешімдер бұрыннан белгілі ғылыми тұжырымдармен салыстырылып бағаланған және олардың негізділігі жеткілікті деңгейде дәлелденген.
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма?	Диссертацияда ұсынылған ғылыми нәтижелер мен тұжырымдар жаңалығымен ерекшеленеді. Зерттеуде алғаш рет қазақ тілі негізінде ұлттық құндылықтар жүйесін репрезентациялайтын ұлттық ассоциативті сөздікті құрастырудың теориялық және әдіснамалық қағидалары жүйеленіп, ұлттық ассоциативті сөздіктің жаңа моделі ұсынылған. Сондай-ақ ұлттық құндылықтарға қатысты 64 стимул сөз бен 22 307 ассоциативті реакциядан тұратын авторлық деректер қоры қалыптастырылып, ғылыми айналымға енгізілген. Ұлттық ассоциативті деректердің ұрпақаралық сұхбат материалдарымен толықтырылуы, әлеуметтік параметрлердің ескерілуі, ұлттық құндылықтардың аксиологиялық, этномәдени тұрғыдан кешенді сипатталуы зерттеу нәтижелерінің толықтай жаңа екенін дәлелдейді.
		1) <u>толығымен жаңа;</u>	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма?	Диссертацияның қорытындылары жүргізілген зерттеудің нәтижелеріне негізделген және ғылыми жаңалығымен сипатталады. Зерттеу барысында қазақ тілі негізінде ұлттық ассоциативті сөздікті құрастырудың теориялық және әдіснамалық қағидалары айқындалып, ұлттық құндылықтарды репрезентациялайтын ассоциативті деректердің құрылымдық,
		1) <u>толығымен жаңа;</u>	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	

		семантикалық, морфологиялық, лингвомәдени ерекшеліктері алғаш рет кешенді түрде сипатталған. Сонымен қатар ұлттық ассоциативті сөздіктің жаңа моделі ұсынылып, ұлттық тілдік санадағы құндылықтар жүйесінің ассоциативті репрезентациясы, әлеуметтік параметрлерге тәуелді ерекшеліктері, полилингвалды және транслингвалды сипаты жөнінде жаңа ғылыми тұжырымдар жасалған. Сондықтан диссертацияның қорытындылары толықтай жаңа ғылыми нәтижелерге негізделген деп бағаланады.
	5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) <u>толығымен жаңа;</u> 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Диссертацияда ұсынылған әдіснамалық және ұйымдастырушылық шешімдер жаңалығымен ерекшеленеді. Зерттеу барысында қазақ тілі негізінде ұлттық ассоциативті сөздікті құрастырудың жаңа қағидалары әзірленіп, ұлттық құндылықтарды репрезентациялайтын ассоциативті деректерді жинау, өңдеу, жүйелеу және лексикографиялық сипаттау алгоритмі ұсынылған. Сонымен қатар ұлттық ассоциативті сөздіктің моделі жасалып, респонденттердің әлеуметтік параметрлерін, ұрпақаралық ерекшеліктерін және полилингвалды деректерді ескеру тетіктері ғылыми тұрғыдан негізделген. Ұсынылған шешімдердің тиімділігі 64 стимул сөз бен 22 307 ассоциативті реакциядан тұратын эмпирикалық материал негізінде дәлелденген. Сондықтан диссертациядағы әдістемелік және қолданбалы шешімдер толықтай жаңа әрі негізделген деп бағаланады.

6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде <u>негізделген</u> /негізделмеген (qualitative research (қуолитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Диссертацияның барлық негізгі қорытындылары ғылыми тұрғыдан ауқымды эмпирикалық және теориялық материалдар негізінде дәлелденген. Зерттеу барысында ұлттық құндылықтарды репрезентациялайтын 64 стимул сөз бойынша жинақталған 22 307 ассоциативті реакцияға кешенді талдау жүргізіліп, олардың лексика-семантикалық, морфологиялық, аксиологиялық және этнолингвистикалық ерекшеліктері анықталған. Сонымен қатар ассоциативті эксперимент нәтижелері ұрпақаралық сұхбат материалдарымен, лексикографиялық деректермен, отандық және шетелдік ғылыми зерттеулермен салыстырыла отырып талданған. Зерттеудің теориялық тұжырымдары мен практикалық нәтижелері бір-бірімен өзара сабақтасып, алынған қорытындылардың ғылыми негізділігі мен сенімділігін қамтамасыз етеді. Сондықтан диссертациядағы негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан ауқымды дәлелдемелерге негізделген деп бағаланады.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет: 7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) <u>дәлелденді</u>; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес. 7.2 Тривиалды ма?	7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) дәлелденді. Қорғауға ұсынылған ережелер ұлттық ассоциативті сөздік материалдары, 64 стимул сөз бен 22 307 ассоциативті реакциядан тұратын эмпирикалық деректер, статистикалық талдау нәтижелері және теориялық тұжырымдар негізінде толық дәлелденген. 7.2 Тривиалды ма? 1) жоқ. Ұсынылған ережелер бұрын арнайы зерттеу нысаны ретінде қарастырылмаған

	1) ия;	ұлттық ассоциативті сөздік құрастыру
	2) <u>жок</u> ;	қағидаларына, ұлттық құндылықтардың
	3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес.	ассоциативті репрезентациясына және қазақ
	7.3 Жаңа ма?	тілдік санасының ерекшеліктеріне қатысты
	1) ия;	болғандықтан тривиалды сипатқа ие емес.
	2) <u>жок</u> ;	7.3 Жаңа ма?
	3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес.	1) иә. Қорғауға ұсынылған ережелер ұлттық
	7.4 Қолдану деңгейі:	ассоциативті сөздікті құрастырудың жаңа
	1) тар;	қағидаларын, ұлттық құндылықтарды
	2) орташа;	сипаттайтын авторлық ассоциативті деректер
	3) <u>кең</u>	қорын және олардың ғылыми
	4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.	интерпретациясын қамтитындықтан ғылыми
	7.5 Мақалада дәлелденген бе?	жаңалығымен ерекшеленеді.
	1) ия;	7.4 Қолдану деңгейі:
	2) <u>жок</u>	3) кең. Зерттеу нәтижелері
	3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	психоллингвистикада, когнитивтік
		лингвистикада, этнолингвистикада,
		лексикографияда, жоғары білім беру
		жүйесінде, ұлттық корпус пен цифрлық
		лексикография жобаларында кеңінен
		қолданылуы мүмкін.
		7.5 Мақалада дәлелденген бе?
		1) иә. Диссертацияның негізгі ғылыми
		нәтижелері мен қорғауға ұсынылған ережелері
		диссертация тақырыбы бойынша жарияланған
		ғылыми мақалаларда көрініс тауып, ғылыми
		қауымдастық талқылауынан өткен: 1.
		Medetbekova P., Kordabay B.*, Aldasheva K.,
		Mambetova M., Khairzhanova A., Kondybai K.
		Quantitative and Qualitative Analysis in the
		Process of Compiling an Associative Dictionary //
		Forum for Linguistic Studies. – 2025. – Vol. 7, No.

			7. – P. 487–502. – ISSN 2705-0602. – DOI: https://doi.org/10.30564/fls.v7i7.10427. 2. Медетбекова П., Қордабай Б. *, Мамбетова М. Ассоциативтік сөздіктің психолінгвистикалық аспектісі // Қарағанды университетінің хабаршысы. Филология сериясы. – 2025. – № 3. – Б. 51–63. – DOI: https://doi.org/10.31489/2025Ph3/51-63. 3. Kordabay B. *, Medetbekova P., Nurtazina A. The psycholinguistic aspect of the experiment in the compilation of Associative dictionaries // ҚазҰУ Хабаршысы. Филология сериясы. – 2025. – № 200(4). – Б. 125–136. – DOI: https://doi.org/10.26577/EJPh2025200410. 4. Медетбекова П., Қордабай Б. *, Алдашева К. Ұлттық ассоциативтік сөздікті құрастырудың лингвистикалық қағидалары: сандық және сапалық зерттеу // Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы. Филология ғылымдары сериясы. – 2026. – № 1(80). – Б. 251–272. – DOI: 10.48371/PHILS.2026.1.80.015.
8.	Дәйектілік қағидаты.	8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған:	Әдіснаманы таңдау – негізделген және нақты жазылған. Диссертацияның әдіснамалық негізі зерттеу мақсаты мен міндеттеріне толық сәйкес келеді. Жұмыста ассоциативті эксперимент, сандық және сапалық талдау әдістері кешенді түрде қолданылған. Тандалған әдістер ұлттық ассоциативті сөздікті құрастыру қағидаларын анықтауға, ұлттық құндылықтардың тілдік санадағы репрезентациясын сипаттауға және алынған нәтижелердің ғылыми негізділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Зерттеудің
	Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	1) <u>ия</u> ;	
		2) жоқ.	

		әдіснамасы диссертация мәтінінде нақты көрсетіліп, оны қолданудың ғылыми уәждемесі жеткілікті деңгейде негізделген.
	8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:	Зерттеу барысында ассоциативті эксперимент нәтижелерін жинақтау, кодтау, жүйелеу және өңдеу үшін электрондық деректер базасы құрылды. Материалдарды өңдеу барысында бірнеше бағдарламалық және цифрлық құралдар пайдаланылды: реакцияларды бастапқы кодтау мен жүйелеуде Microsoft Excel бағдарламасы, жиілік көрсеткіштері мен құрылымдық үлестерді есептеуде жиілік пен құрылымдық үлесті есептеуде SPSS статистикалық өңдеу элементтері, мәтіндік корпус пен кестелік материалдарды рәсімдеуде Microsoft Word, ассоциативті өрістердің графикалық модельдерін әзірлеуде MindMap және SmartArt визуализация құралдары қолданылды. Бұл бағдарламалар ассоциативті деректерді сандық және құрылымдық тұрғыдан қайта тексеруге, олардың морфологиялық, лексика-семантикалық және әлеуметтік параметрлер бойынша саралануын қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Алынған нәтижелер квантитативтік және квалитативтік талдау әдістері негізінде интерпретацияланып, ұлттық тілдік санадағы құндылықтардың репрезентациясы ғылыми тұрғыдан сипатталды.
	1) ия;	
	2) жоқ.	

	8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):	Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар мен заңдылықтар эксперименттік зерттеулер арқылы дәлелденген және расталған. Диссертацияда ұсынылған ұлттық ассоциативті сөздікті құрастыру қағидалары, ұлттық ассоциативті өрістің құрылымдық моделі, ұлттық құндылықтардың тілдік санадағы репрезентациясы жөніндегі тұжырымдар еркін ассоциативті эксперимент нәтижелері негізінде негізделген. Зерттеу барысында ұлттық құндылықтарды танытатын 64 стимул сөз бойынша жинақталған 22 307 ассоциативті реакцияға кешенді талдау жүргізіліп, алынған нәтижелер сандық/сапалық талдау әдістері арқылы расталған. Сонымен қатар ассоциативті деректер ұрпақаралық сұхбат материалдарымен толықтырылып, ұлттық құндылықтардың мәдени жадтағы сақталуы мен трансляциясы жөніндегі қорытындылардың сенімділігін арттырған. Осылайша диссертацияда жасалған теориялық тұжырымдар мен анықталған заңдылықтар ауқымды эмпирикалық материал және эксперименттік зерттеу нәтижелері арқылы толық дәлелденген.
	1) ия;	
	2) жоқ.	
	8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен <u>расталған</u> / ішінара расталған / расталмаған.	Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған. Диссертацияның теориялық негізін ассоциативті лексикография, этнолингвистика және лингвомәдениеттану салаларындағы іргелі ғылыми еңбектер құрайды. Зерттеуде ұсынылған тұжырымдар мен ғылыми

		пайымдаулар ассоциация теориясы, тілдік сана, ұлттық құндылықтар, мәдени жад және ассоциативті сөздік мәселелеріне арналған беделді ғылыми еңбектерге сүйене отырып негізделген. Диссертация мәтінінде пайдаланылған ғылыми дереккөздерге жүйелі түрде сілтеме жасалып, авторлық қорытындылар теориялық тұжырымдармен және эмпирикалық материалдармен өзара сабақтастықта дәлелденген. Сондықтан жұмыстағы маңызды ғылыми мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге жасалған сілтемелер арқылы расталған деп бағаланады.
	8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға <u>жеткілікті</u>/жеткіліксіз.	Диссертацияда зерттеу тақырыбына қатысты отандық және шетелдік ғылыми әдебиеттер кеңінен қамтылған. Әдеби шолуда ассоциация теориясы, этнолингвистика және ассоциативті лексикография мәселелеріне арналған іргелі және заманауи зерттеулер жүйелі түрде талданған. Атап айтқанда, ассоциативті эксперименттің теориялық-әдістемелік негіздері М.М. Копыленко, Н.В. Дмитрюк, В.Д. Нарожная, Д.М. Кистаубаева, Р.А. Османова, С.В. Дмитрюк, А.К. Қалжанова, Г.И. Абрамова, Ғ. Ғиздатов, Б.С. Жұмағұлова, Р.Е. Уәлиханова, Р.А. Шаяхметова және басқа да ғалымдардың еңбектері негізінде қарастырылған. Ассоциативті лексикография мәселелері бойынша Н.В. Дмитрюк, Д. Молдалиева, В.Д. Нарожная, Е. Мезенцева, Ж. Молданова, Н. Сандыбаева, Г. Абрамова, У.М. Бахтикереева, сондай-ақ А.А. Леонтьев, Ю.Н. Караулов, Н.В.

			Уфимцева, В.Е. Гольдин, Г.А. Черкасова, Е.Ф. Тарасов, Г. Кент, А. Розанов, Д. Палермо, Д. Дженкинс, Д. Кисс, Л. Постман, Ху Цзюнь-Фан, Чжэнь Чон, К. Инохара, А. Уцуми және басқа зерттеушілердің ғылыми тұжырымдары пайдаланылған. Сондықтан пайдаланылған әдебиеттер тізімі зерттеу мәселесінің теориялық және әдіснамалық негіздерін ашуға жеткілікті және ғылыми шолудың толықтығын қамтамасыз етеді.
9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы:	Диссертацияның теориялық маңызы ұлттық ассоциативті лексикографияның, психоллингвистиканың, когнитивтік лингвистиканың және этнолингвистиканың теориялық мәселелерін дамытуымен айқындалады. Зерттеу барысында қазақ тілі негізінде ұлттық ассоциативті сөздікті құрастырудың теориялық және әдіснамалық қағидалары жүйеленіп, ұлттық құндылықтардың тілдік санадағы репрезентациясын сипаттайтын ғылыми тұжырымдар ұсынылған. Сонымен қатар ұлттық ассоциативті өрістің құрылымы, оның ядролық және перифериялық қабаттары, ұлттық құндылықтардың аксиологиялық және этномәдени ерекшеліктері айқындалған. Зерттеу нәтижелері ұлттық тілдік сана, мәдени жад, тілдік тұлға және ұлттық дүниетаным мәселелерін зерделеудің теориялық базасын толықтырып, қазақ тіл біліміндегі ассоциативті зерттеулердің әдіснамалық негіздерін кеңейтуге үлес қосады.
		1) <u>бар</u> ;	
		2) жок.	

		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:	Диссертацияның практикалық маңызы жоғары. Зерттеу нәтижелері негізінде құрастырылған ұлттық ассоциативті сөздік қазақ тіл біліміндегі ассоциативті лексикографияны дамытуға, ұлттық тілдік деректер қорын толықтыруға және қазақ тілінің цифрлық ресурстарын жетілдіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар диссертация материалдарын жоғары оқу орындарында психолингвистика, когнитивтік лингвистика, этнолингвистика, лингвомәдениеттану және лексикография пәндерін оқыту барысында, арнайы курстар мен оқу-әдістемелік құралдар әзірлеуде пайдалануға болады. Зерттеу нәтижелері ұлттық құндылықтарды насихаттау, мәдени жадты сақтау, мемлекеттік тіл саясатын іске асыру, ұлттық корпус пен цифрлық лексикография жобаларын дамыту бағыттарында да қолдануға жарамды. Сондықтан алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары деп бағаланады.
		1) <u>ия</u> ;	
		2) жоқ.	
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма?	Диссертацияда ұсынылған практикалық ұсыныстар ұлттық ассоциативті сөздікті құрастыру мен қолданудың жаңа ғылыми тәсілдеріне негізделген. Зерттеу нәтижесінде ұлттық құндылықтарға арналған ассоциативті сөздікті құрастырудың арнайы қағидалары әзірленіп, ассоциативті деректерді жинау, жүйелеу, талдау және лексикографиялық сипаттау бойынша нақты ұсыныстар берілген. Сонымен қатар респонденттердің әлеуметтік параметрлерін, ұрпақаралық ерекшеліктерін және полилингвалды реакцияларын ескеретін
		1) <u>толығымен жаңа</u> ;	
		2) <u>ішінара жаңа (25-75% жаңа)</u> ;	
		3) <u>жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем)</u> .	

			ұлттық ассоциативті сөздік моделін қолдану мүмкіндіктері көрсетілген. Ұсынылған практикалық шешімдер қазақ тіл біліміндегі ассоциативті лексикография, ұлттық тілдік деректер қорын қалыптастыру, цифрлық лексикография және білім беру салаларында бұрын жүйелі түрде қарастырылмағандықтан, толықтай жаңа болып табылады.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы:	Диссертация академиялық жазу талаптарына сәйкес рәсімделген. Зерттеу жұмысының құрылымы логикалық жүйелілікпен берілген, ғылыми стиль сақталған, терминологиялық аппарат біріздендірілген және негізгі ұғымдар нақты анықталған. Теориялық тұжырымдар мен практикалық нәтижелер өзара сабақтастықта баяндалып, ғылыми пайымдаулар дәйекті түрде дәлелденген. Диссертация мәтінінде ғылыми этика қағидалары сақталып, пайдаланылған әдебиеттер мен дереккөздерге тиісті сілтемелер жасалған. Зерттеу нәтижелері анық, түсінікті және ғылыми тіл нормаларына сай ұсынылғандықтан, академиялық жазу сапасы жоғары деп бағаланады.
		1) жоғары;	
		2) орташа;	
		3) орташадан төмен;	
		4) төмен.	
11.	Диссертацияға ескертулер		1. Іріктеу өлшемдерінің айқынсыздығы Диссертацияда стимул сөздер 50–80 жастағы тіл иелерімен жүргізілген сұқбат нәтижесінде алынып, 91 бірліктен ең жиі аталған 62 лексема таңдалып алынған делінеді. Алайда бірнеше негізгі сұрақ жауапсыз қалады: (1) «жиілік» қандай сандық шекпен анықталды — абсолюттік санмен бе, пайызбен бе, мода ретінде бе? (2) Бір респондент бірнеше сөз

ұсынған жағдайда ол қалай өңделді? (3) Іріктеуде ұғымдық қайталануды болдырмау үшін шаралар қолданылды ма — мысалы, семантикалық жақын стимулдар (той / мереке / думан) бір-бірін қайталамас үшін? Бұл сұрақтарға нақты жауаптар болмаса, стимулдар жиынтығы эксперименттің ұлттық санадағы «ассоциативтік желіні» шынайы өлшейтінін дәлелдеу қиынға соғады.

2. Сұқбат жүргізілген топтың шектеулігі
Стимул сөздерді анықтау үшін тек 50–80 жастағы тіл иелерімен сұқбат жүргізілген. Бұл топтың ерекшелігі — ұлттық дәстүрлерді жақсы білуі — мақсатқа сай болса да, осы топтың ғана тілдік санасы бойынша «ұлттық құндылықтарды» анықтауда бір жақтылық туындайды. 18–35 жастағы тіл иелерін немесе басқа өңір өкілдерін стимул іріктеуге қосқанда нәтиже өзгеруі мүмкін еді. Стимулдардың іріктелген демографиялық топтан тыс «ұлттық» деп аталу негіздемесі нақтыланбаған.

3. Қазақ тілінде берілген жауаптардың басымдылығы (жалпы 74%) респонденттердің «қазақша ойлайтынының» дәлелі ретінде ұсынылады. Алайда стимул қазақ тілінде берілгенде, сол тілде жауап беру — инструменттік ынтымақтастықтың да нәтижесі болуы мүмкін. Бұл шектеулікті ескеру және талдауды тереңдету қажет.

4. Транслингвалдылықтың теориялық шеңберсіз қолданылуы
Диссертацияда «транслингвализм» ұғымы нақты теориялық анықтамасыз қолданылады.

			Транслингвализм (O. García, L. Wei) — тіларалық ауысым (code-switching) немесе полилингвализмнен принципті түрде өзгеше: ол бірыңғай бөлінбейтін тілдік репертуарды мензейді. Жұмыс «транслингвалды» және «полилингвалды» деген ұғымдарды бірде ауыстырып, бірде қатар қолданады, бірақ олардың диссертация шеңберіндегі нақты мағынасы мен айырмашылығы ешжерде түсіндірілмейді. 5. Респонденттер жауаптарындағы орфографиялық қателерді түзету және эмодзилерді алып тастау ұсынылады. Алайда ассоциативтік сөздіктің дескриптивтік мәніне қарай шикі деректерді сақтау — ол да социолингвистикалық ақпарат. Орыс ассоциативтік тезаурусы сияқты жетекші сөздіктер бұл тәсілді қолданады. Жекелеген ұсыныстар жұмысты одан әрі жетілдіруге бағытталған және зерттеудің ғылыми нәтижелері мен қорытындыларына әсер етпейді.
12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)		Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі жоғары деп бағаланады. Жарияланған ғылыми жұмыстардың мазмұны диссертация тақырыбына, зерттеу мақсаты мен міндеттеріне толық сәйкес келеді және диссертацияда алынған негізгі ғылыми нәтижелерді қамтиды. Зерттеу қорытындылары мен нәтижелері бойынша отандық және шетелдік ғылыми басылымдарда, сондай-ақ халықаралық ғылыми-теориялық конференциялар

		материалдарында 12 ғылыми мақала жарияланған. Оның ішінде Scopus халықаралық деректер базасында индекстелетін басылымда – 1 мақала, ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған ғылыми басылымдарда 3 мақала, халықаралық конференциялар мен отандық ғылыми журналдарда 8 мақала жарық көрген. Жарияланымдарда ұлттық ассоциативті сөздік құрастыру қағидалары, ұлттық құндылықтардың тілдік санадағы репрезентациясы, ассоциативті эксперимент нәтижелері және олардың теориялық-практикалық маңызы жан-жақты көрініс тапқан. Бұл диссертация нәтижелерінің ғылыми қауымдастық тарапынан талқыланғанын және олардың жеткілікті деңгейде апробациядан өткенін көрсетеді.
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)	Қордабай Бақыт Құрақбайқызының «Ұлттық ассоциативті сөздік құрастырудың лингвистикалық қағидалары» тақырыбындағы диссертациясы «Ғылыми дәрежелерді беру қағидаларының» барлық талаптарына толық сәйкес келеді және оның авторы «8D02303 – Лингвистика» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Ресми рецензент:

Филология ғылымдарының кандидаты, доцент,
А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты
«Психоллингвистика» бөлімінің меңгерушісі

M. Aхметов

